

Због тога је штета што се наши стручњаци нису појавили у већем броју на овом импозантном скупу од више стотина археолога из свих крајева света где је било право место за саопштење својих резултата. Надајмо се због тога да ће се на идућем конгресу класичне археологије, који треба да се одржи 1983 г. у Грчкој, појавити већи број наших стручњака и приказати наш рад на класичној археологији у бољем светлу.

P. Васић, Београд.

ERNST BERGER, Die Geburt der Athena im Ostgiebel des Parthenon, Studien der Skulpturhalle, Basel, Heft 1, str. 90, sl. 19, tabl. 4, Archäologischer Verlag Basel 1974; E. BERGER und Mitarbeiter, Parthenon-Studien: Erster Zwischenbericht, Antike Kunst 19/2, 1976, str. 121—142, Table 29—32; isti, Parthenon-Studien; Zweiter Zwischenbericht, Antike Kunst 20/2, 1977, str. 123—141, Table 30—36 + I — III.

Једна релативно скромна публикација и два кратка но исцрпна извештаја представљају за сада прве резултате једног значајног подухвата у који се упустила Сала скулптуре (Skulpturhalle) у Базелу и њен директор Ернст Бергер: да се у природној величини реконструише скулптурални украс источне и западне стране Партенона, и то пре свега скулптурална композиција два Партенонова забата. Циљ је велики и узвишен ван сваке сумње. Партеон, најважнији и највећи од свих античких споменика, предмет је неуморног истраживања археолошке науке већ преко 150 година, док интерес путника, писаца, сликара и других љубитеља класичних старина за ово монументално дело задире у знатно дубљу прошлост. Небројене су студије, написане за то време, које говоре директно или индиректно о Партеону, но изгледа да је тај интерес последњих година поново појачан, делимично вероватно подстакнут заштитним радовима на Акропољу који се веома интензивно изводе последње деценије. Поред радова Бромера, Бејера, Јепесена, Евелин Харисон и других, управо се из штампе појавила монументална монографија Анастасиоса Орландоса о архитектури Партенона. Базелски подухват, међутим, остаје јединствен и оригиналан и можда показује на једини пут којим треба ићи да се на основу досадашњих непотпуних знања дође до извесних дефинитивних решења у овом правцу.

Пут до задовољавајуће реконструкције двају забата није ни у ком случају једноставан. Требало је прво, и то је до сада урађено у највећој мери, сакупити одливе свих сачуваних остатака скулптуре које су припадале забатима Партенона и затим их поставити у реконструисани оригинални простор забата. У томе су од драгоцене помоћи били цртежи сликара Жака Кареја из Троя који је 1674. г. као пратилац француског амбасадора маркиза од Ноангела обишао Грчку и начинио већи број скица античких споменика, између осталог и два Партенонова забата чије су фигуре тада биле знатно очуванije него данас. Упоређење сачуваних фрагмената скулптуре са цртежима, њихова мерења и размаравања, упоређења са траговима положаја појединих фигура који се још виде на оригиналним плинтама забата, омогућило је знатно прецизније смештање ових скулптура у реконструисани оригинални простор. То се нарочито односи на читав низ фрагмената из Акропољског и Британског музеја, за које се раније могло једино рећи да припадају скулптурама забата, док се сада, пропорционалним повећањем и мерењем, може са доста сигурности да одреди прво величина читавих фигура, а затим приближно и њихово могуће место на забату.

Западни забат на коме су представљени Атина и Посејдон како се боре о Атику реконструисан је у општим цртама на релативно задовољавајући начин захваљујући чињеници да се првобитни положај две централне фигуре види на Карејевом цртежу. Међутим, када су торза двају божанстава постављена у одговарајући простор, дошло је до корекције ранијих мишљења о

низу детаља који се односе на ову централну групу. Величина и положај коњских запрега Атине и Посејдона и божанстава која њима управљају: Нике и Хермеса, односно Амфитрите и Ирис, такође су одређени са много више сигурности.

Источни забат који представља рођење Атине из Зевсове главе ствара знатно сложеније проблеме при реконструкцији. Наиме, централна сцена композиције била је уништена пре 1674 г. тако да Карејеви цртежи ту нису од велике помоћи. Међутим, међу сачуваним фрагментима скулптура, неке се према својим димензијама могу са доста извесности приписати појединим од фигура средишњег дела источног забата. Од ових Зевсу, који се по свему судећи налазио у оси фронтоне у седећем положају, припадају вероватно једна десна бутина, једна десна рука, једна лева шака и део једног десног стопала. Уз Зевса су, како се може закључити у овом тренутку, стајале Атина на десној и Хера на левој страни. Положај ове последње утврђен је са доста сигурности помоћу одломка једне статуе у пеллосу, која по величини може да стоји једино поред Зевса а по карактеристикама представља Херу. Уз Херу на једној и Атину на другој страни стајали су, како се претпоставља, Хефест и Посејдон (торзо овог последњег је сачуван). Занимљиво је мишљење, које има све више присталица, да су иза ова два божанствена биле приказане њихове коњске запреге како хитају месту догађаја. За ово говоре бројни сачувани фрагменти коња који потичу са забата и који се сви не могу приписати западној страни нити пропорционално увек одговарају једни другима. Поред тога, представљање запрега на источном забату стајало би у равнотежи са западним и истовремено олакшавало визуелни прелаз од веома крупних фигура у средини ка знатно мањим у угловима. Фигуре у угловима источног забата, познате и из Карејевог цртежа, сачуване су делимично оштећене до данашњих дана.

Подахват је ипак још увек далеко од свог завршетка јер, иако је у основној диспозицији фигура постигнут задовољавајући резултат, многа питања су још увек без одговора. Поред вечитог проблема идентификовања појединих митолошких учесника два догађаја на источном и западном забату, који вероватно никада неће моћи да буде дефинитивно решен, остаје такође дуга и прецизна анализа положаја и покрета појединих фигура и њиховог међусобног односа. Минуциозни и стрпљиви рад на овом материјалу моћи ће, ако не потпуно, оно у знатној мери да учини напредак у том правцу. Као један занимљиви пример помињемо Зевса који је седео не на престолу, како се раније мислило, него на стени, но чији однос према двома суседним фигурама није још увек прецизиран. Могуће је да је доле уз стену био смештен орао, док се не искључује идеја да је једна Нике, чији су остаци сачувани, лебдела изнад Зевсове главе.

Међутим, оно што ове реконструкције чини посебно значајним јесте снажни утисак које оне остављају на посетиоца хале скулптуре. Иако још увек у радном стању, израђене од стиропора — дефинитивна верзија ће бити у полиестеру — оне већ сада делују импозантно и монументално и дочаравају у великој мери амбијент у коме су стваране. Оне већ сада импресионирају на одређен начин, не само стручњацима, него што је можда важније, заинтересоване лаике и тако приближавају на једн конкретан начин ова монументална дела широком кругу публике. Истичући на крају још једанпут јединственост и значај овог и оваквог оживљавања антике, због чега највише и желимо да скренемо пажњу наших читалаца на овај подухват, надамо се да ће се током времена наћи могућност да се једна реплика дефинитивне реконструкције два забата дигне на оригиналну висину Партенона и тако потпуно дочара утисак који су ове скулптуре некада остављале на посетиоца. Висина просторија у у хали скулптуре, где једна дефинитивна верзија свакако треба да остане, за тај крајњи резултат није довољна.